

LA NECESSITAT DE RECUPERAR JOAN SALES
Isidor Cònsul

L'escriptor Joan Sales (1912-1983), editor tenaç i polèmic, i home de combat al servei del país tingué cura d'anarse'n discretament, com qui diu de puntetes, ara fa deu anys. He repassat la premsa d'aquella setmana per comprovar que no es donà la notícia de la seva mort fins que ja feia un parell de dies que havia estat enterrat als aspres de Siurana. Tenia setanta-un anys i la mort, transvestida de càncer galopant sobre un vell emfisema pulmonar, se l'havia endut la matinada del 12 de novembre de 1983.

Sóc un lector devot, i tan atent com puc, de la seva obra literària: de la novel·la l'Incerta glòria, que encara em sembla un dels cims de la narrativa catalana contemporània, dels poemes de Viatge d'un moribund i de la intel·ligència que traspuen les Cartes a Màrius Torres. No el vaig tractar mai personalment, però era un tipus que em seduïa des de la distància. Sabia que era un guerriller de la cultura, que tenia un caràcter obstinat i un punt rampellut, i he llegit en algun paper que la seva actitud de servei al país condicionava, fins i tot, aspectes menuts de la pròpia existència. Però, sobretot, tenia -i tinc, encara- el convenciment que Joan Sales era un lector finíssim, potser dels més brillants i subtils que ha donat aquest país en molts anys. I si no, féu l'esforç de comprovar-ho. Pocs editors poden presentar un currículum que li faci competència, és a dir, vantar-se d'haver descobert Màrius Torres, de relançar la segona Mercè Rodoreda i de ser el primer editor català de Llorenç Villalonga. Clar que, per la banda contrària, també se li poden buscar les pessigolles de retreure l'afer de l'epíleg a Bearn o la sala de les nines, o un cert embolic en l'edició dels poemes de Màrius Torres, i més d'un escriptor en actiu encara recorda anècdotes de la flaca intervencionista que el caracteritzava. Així ho ha fet Josep Ma. Espinàs, per

posar un exemple, referint-se a La collita del diable, una novel·la que Joan Sales tenia interès a publicar, però amb el suggeriment -fet i fet una condició- d'incorporar nous elements temàtics al teixit de la narració.

Hi ha molts escriptors que no ho tenen clar que els editors hi posin cullerada. Per contra, sóc dels que no ho veuen com un demèrit sinó més aviat com una virtut. I més en la mena d'empresa editorial que Joan Sales traguava: un projecte personal on gairebé totes les feines, des de la lectura d'originals i la correcció de proves, petaven en unes mateixes mans. Per això trobo que és més just accentuar el coratge d'un editor que se la jugava en tots els llibres de la seva escuderia. I ho feia defensant tenaçment la bondat dels propis arguments i mirant de convèncer, o vèncer per cansament, la resistència de l'adversari. Quan es publicà les cartes amb Mercè Rodoreda, em penso que quedarà més clar el relleu d'aquest discutidor empedreït i lector d'olfacte finíssim que fou Joan Sales. Tot i que el cas de la Rodoreda és potser excepcional en el sentit que reuní un tercet explosiu que no podia fallar de cap manera: el talent de la narradora, d'una banda, i un duet important de corcons, de l'altra, Armand Obiols i Joan Sales.

A banda, però, de l'editor controvertit i necessari també cal recuperar Joan Sales com a escriptor d'intensitats. Sobretot, l'autor d'Incerta glòria, un dels tres o quatre títols més importants de la narrativa catalana de postguerra. La novel·la d'una història viva i una obra en procés de transformació des de 1955 fins a la versió definitiva de 1971. Primer fou eixalada per la tisora franquista i, més tard, reconvertida per l'evolució del novel·lista i la història del propi país. Una novel·la de la condició humana que incorpora alenades èpiques, l'encert d'una història harmonitzada a tres veus i carregada d'inflexions líriques. Els personatges hi viuen la fonda complexitat dels sentiments religiosos i hi escampen conceptes i interrogants morals propers a la literatura de Bernanos i de Graham Greene. Hi sobresurt

la força d'un personatge inquietant, Juli Soleràs, un tipus contradictori, corrosiu i lúcid, alhora generós i barroer, violent, sensible i difícil de comprendre. En la línia, potser, dels personatges de Dostoievski i molt acostat, en definitiva, a una concepció angoixada i existencialista del món.

D'Incerta glòria, se'n féu una traducció francesa, publicada per Gallimard el 1962, i una versió anglesa, encara inèdita, que D.H.Rosenthal enllestí mesos abans de la seva mort. L'entusiasme del traductor li feia comentar que tenia l'esperança de repetir, amb The uncertain glory, l'èxit obtingut per la traducció anglesa de Tirant lo Blanc. Tot i això, la versió anglesa encara no s'ha publicat i la mort de Rosenthal sembla que n'ha ralentit el procés.

Qui sap, doncs, si el millor record d'aniversari -els deu anys de la mort de Joan Sales- no fora desencallar el procés editorial de The uncertain glory i, de passada, aprofitar per a relançar-la entre el públic català. Les cultures amb una mica de cara i ulls acostumen a tenir sempre a l'abast els títols més significatius de la seva literatura. Incerta glòria n'és un i, entre nosaltres, la seva lectura hauria de ser un exercici habitual com succeeix amb l'obra de Mercè Rodoreda. Llegir el novel·lista, però, no vol dir pas menystenir la lliçó de l'editor. Es cert que els temps han canviat, però una punta d'aquell mateix rigor, tenacitat i tossuderia que traginava Joan Sales potser ajudaria a reduir la mediocritat que ara se'ns multiplica alegrement entre les lletres catalanes.

Isidor Cònsul